

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kastari, M. (2023) Ammattiennakkoluulojen taklaus. Uraohjaajat ja -valmentajat ry blogi, 21.11.2023.

URL: <https://uraohjaajat.fi/ammattiennakkoluulojen-taklaus/>

Ammattiennakkoluulojen taklaus

21.11.2023

Kuvitellaanpa työnhakutilanne, jossa hakijalla arvellaan olevan jokin negatiivinen henkilökohtainen ominaisuus tai jopa useampi, ja tämä päätellään siitä, että hän on aiemmin uransa varrella toiminut myös tv-tuottajana. Kuulostaako loogiselta? Ei pitäisikään, mutta näin voi joskus kuitenkin käydä ammatista riippumatta.

Poikkeuksellinen uraloikka

Ukrainan presidentti Volodymyr Zelenskyi teki monipuolisesta taustastaan huolimatta melkoisen uraloikan siirtyessään aiemmista töistään ja toimistaan nykyiseen, ja se on ymmärrettävästi herättänyt paljon keskustelua. Uraohjauksen näkökulmasta on kiinnittänyt vahvasti huomiota se, miten presidenttiä määriteltiin aluksi pitkään hänen edellisiin ammatteihinsa liittyvien stereotyyppien ja psykologisoinnin kautta. Hänestä on tältä pohjalta sanottu väheksyvästi esimerkiksi, että *hän on tv-tuottaja, joka on tottunut tietämään etukäteen, kuinka homma on käsikirjoitettu* ja, että *hän on parhaimmillaan, kun on saanut aikaa miettiä vuorosanat* (ks. Nieminen 2022).

Ammattialaan liittyvät stereotyypit ovat olleet vielä räikeämpiäkin: viihdealan toimijana *hänelle kaikki on näytöstä; hänelle ei ole väliä, mitä hän sanoo, kunhan se on viihteellistä; näyttelijänä hän on tottunut vain aplodien ääneen* (ks. Trudenko 2022) ja *komedian olennainen osa hänen persoonaansa* (ks. Kramer 2021). Kun ajatellaan kokonaisuutta, *pelle presidentiksi* (ks. Kressa 2019) on melkoisen yksinkertaistava tapa kuvata Zelenskyin aiempaa monipuolista uraa (oikeustieteestä yrittäjyyteen) samalla lailla kuin *myyjätyttö pääministeriksi* (ks. Vasli 2019) Sanna Marinista sanottuna. Ammattiennakkoluuloista kertoo sekin seikka, että ilmeni toistuvasti tarvetta vakuuttaa, että koomikkonakin toiminut Zelenskyi on ihan asiallinen ja vakava työkokouksissa eikä vitsaile sen enempää kuin muutkaan (ks. Kramer 2021). Taisimme huomaamattamme tulla rinnastaneeksi henkilön osaamista hänen persoonaansa ja vieläpä yleistäneeksi sen.

Nämä esitetyt esimerkit eivät ole sosiaalisesta mediasta vaan sanomalehdistä, toimittajien ja erilaisten asiantuntijoiden lausumia asioita. Heidän luulisi työnsä ja asemansa puolesta

osaavan miettiä hieman kriittisemmin sanomisiaan. Mutta siihenpä ennakkoluulojen haaste usein liittyykin: monet niistä ovat tiedostamattomia tai ainakin kyseenalaistamattomia ja näkymättömiä. Kunnes joku tuo ne päivänvaloon, kuten presidentti Zelenskyi ilmiselvästi teki.

Ammattiennakkoluulot päivänvaloon

Ketä hyvänsä saa tarkastella kriittisesti ja valtion johtajaa aivan erityisesti pitääkin, mutta samalla paljastui melkoinen – ja ilmiönä erittäin mielenkiintoinen! – ammattiennakkoluulojen arsenaali, joka näkyi sitten muun muassa keittiöpsykologisina kannanottoina tv-tuottajien rajoittuneesta kyvykkyydestä. Voisihan kritiikkiä esittää myös paremmin kriittistä tarkastelua kestävillä perusteilla – ja näin ovat tehneetkin esimerkiksi ne, jotka vetosivat vaikkapa Zelenskyin poliittiseen kokemattomuuteen hänen presidenttikautensa alussa. Muun muassa sukupuoliin, ikään, etnisyyksiin ja vammaisuuteen liittyvien ennakkoluulojen perusteettomuus on nykyisin toivottavasti pikkuhiljaa kasvavassa määrin tiedostettua, joten ehkä ammattiennakkoluulojenkin pitäisi olla.

Uraohjauksen alalla esimerkkejä elävän elämän ammattiennakkoluuloista tulee eteen, ja niiden kohteeksi voi joskus joutua minkä hyvänsä ammatin edustaja. Suuri yleisökin on saanut silloin tällöin lukea niistä, muun muassa tutkijoita koskien (esim. Saarinen 2018). Tutkijat saattavat joutua alaa vaihtaessaan häivyttämään ansioluettelostaan työ- ja koulutustaustaansa stereotyyppien vuoksi: *liian teoreettinen, epäkäytännöllinen*.

Uuteen maahan muuttamiseen taas liittyy usein uravaiheita, jotka eivät välttämättä heti sisällä oman alan koulutusta vastaavaa työtä. Ahkeruutta ei kuitenkaan aina palkita, vaan uraohjaajakollegoiden kanssa yritämme taklata sellaisia näkemyksiä, kuten: *Maahanmuuttaneita voimme ehkä muuten palkata, mutta mitään Wolt-kuskia ei kuitenkaan oteta meille, vaikka olisikin insinööri* (Koivulampi-Howard 2022). Monelle maahanmuuttaneelle ruokalähetin ammatti on jossain vaiheessa, esimerkiksi kielitaidon tai ihan vain syrjinnän vuoksi, saavutettavissa oleva tapa elättää itse itsensä rehellisellä työllä, mutta silti yritämme saada sen henkilön ansioluettelossa piiloon kuin se olisi jotain häpeällistä tai määritteli henkilön lopullisesti. Eikö kaikille osapuolille olisi kannattavampaa vain luopua ennakkoluuloista, jotka estävät meitä huomaamasta henkilön muita puolia?

Miksi tällä on väliä kenelle vain?

Käytännön tasolla ammatteihin ja osaamiseen liittyvät stereotyypit ja ennakkoluulot voivat joskus aiheuttaa meistä kenelle vain hankaluuksia urasiirtymissä, tehtäväkuvan muutoksissa, alanvaihdossa ja rekrytoinneissa. Jos ne ovat ääneen lausumattomia, niitä ei voi edes kyseenalaistaa kovin helposti. *Suutari pysyköön lestissään* -ajattelu on ehkä tiedostamatontakin, mutta se on myös melkoisessa ristiriidassa sen kanssa, että yhä useammat joutuvat vaihtamaan ammattia tai vähintään tehtävänkuvaa, koska ammatteja ja töitä katoaa ja uusia tulee tilalle.

Ongelma ei koske vain alanvaihtajia vaan alan sisälläkin voi olla haasteita. Moni urajumi, kapea työnkuva tai junnaava tehtäväkierto olisi vältettävissä hieman avarammalla osaamisella ja potentiaalia koskevalla ajattelulla ja urasuunnittelulla. Tietysti näistä voi selvittää myös työpaikkaa vaihtamalla, mutta entä jos ei tarvitsisikaan? Työnantaja taas saattaa päätyä

etsimään työvoimapulan keskeltä aina uutta osaajaa, vaikka vanhatkin voisivat kasvaa uusiin saappaisiin – tai heillä voisi jopa olla jotkin saappaat jo kaapissaan.

Kun mietimme toivottavasti kasvavassa määrin suhtautumistamme erilaisiin ihmisiin ja heidän taustoihinsa työmarkkinoilla, voisi olla kätevää tarkastella ja tiedostaa siinä samalla vaivalla myös ammattiennakkoluuloja. Yhä heikkenevinä ammattilaisten saatavuuden vuosina kaikenlainen ennakkoluulottomuus lienee tärkeä tulevaisuustaito.

Lähteet

Koivulampi-Howard, J. 2022. Korkeasti koulutettujen maahan muuttaneiden asiakkaiden ohjaus ja työllistyminen. [Esitelmä.] Kotoutujan jatkopolut 29.9.2022. Pirkanmaan ELY-keskus.

Kramer, A. E. 2021. As Russian Threat Looms, Ukraine’s Government Is No Laughing Matter. The New York Times 25.12.2021.
<https://www.nytimes.com/2021/12/25/world/europe/ukraine-russia.html>

Kressa, K. 2019. Kloun presidendiks. Ukraina koomiku Zelenskõi asjatundmatus on tema poliitiline eelis. Eesti Päevaleht 6.4.2019. <https://ep1.delfi.ee/artikkel/85827827/kloun-presidendiks-ukraina-koomiku-zelenskoi-asjatundmatus-on-tema-poliitiline-eelis>

Nieminen, T. 2022. Hänestä tuli sotapresidentti. Helsingin Sanomat 19.2.2022.
<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000008613673.html?share=67df723094c3d5e4dfc15dcfb19052fd>

Saarinen, J. 2018. Inari Aaltojärvi kituutti vuosia surkealla palkalla yliopiston pätkätöissä – Nyt työtön tohtori avautuu: “Tuttavani järkyttyivät, kun kerroin, mitä tienaan”. Aamulehti 26.1.2018. <https://www.aamulehti.fi/uutiset/art-2000007290921.html>

Trudenko, O. 2022. The Comedian-Turned-President Is Seriously in Over His Head. The New York Times 21.2.2022. <https://www.nytimes.com/2022/02/21/opinion/ukraine-russia-zelensky-putin.html>

Vasli, K. 2019. Soome valitsusjuht vastuseks Helmele: jah, poemüujast võib saada peaminister! Soome riik töölisteta ellu ei jääks. Delfi 15.12.2019.
<https://www.delfi.ee/artikkel/88386735/soome-valitsusjuht-vastuseks-helmele-jah-poemuujust-voib-saada-peaminister-soome-riik-toolisteta-ellu-ei-jaaks>

Kirjoittaja:

Mervi Kastari on Tampereen korkeakouluuyhteisön SIMHE-ohjaaja sekä Uraohjaajat ja -valmentajat ry:n hallituksen jäsen 2024–2025.